ДИПЛОМАТИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
при Міністерстві закордонних справ України

НАУКОВИЙ ВІСНИК
ДИПЛОМАТИЧНОЇ АКАДЕМІЇ УКРАЇНИ

Засновано у 1998 р.

ВИПУСК 2

Київ 1999

ЗМІСТ

ЗВЕРНЕННЯ ДО ЧИТАЧІВ		6

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ДИПЛОМАТІЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

ГУМЕНЮК Б.І., ХОМЕНКО Г.Д.	Проблема посередництва в дипломатичній практиці: теоретичні засади та практичний підхід	9
ТУПЧІЄНКО Л.С.	Наука і мистецтво дипломатії	19
КІРСЕНКО М.В.	Вища школа української дипломатії: доробок і потенціал	26
КАРТУНОВА О.О.	Національні й міжнародні виміри запобігання ескалації та врегулювання етнополітичних конфліктів	29
АЛЕКСАНДРУК В.Є.	Інформаційна могутність держави як засіб реалізації її національних інтересів у сучасному світі	38
БОГДАНОВИЧ В.Ю.	Загальні засади розробки комплексної моделі системних досліджень проблем воєнної безпеки держави	41
КОСТЕНКО Г.Ф.	Типи, види воєнних конфліктів та їх класифікація	48
СКОРОХОД Ю.С.	Ліванська модель «конфесійної демократії»	58
ГАЛАКА С.П.	Проблеми нерозповсюдження ядерної зброї після ядерних випробувань в Індії та Пакистані	64
СТЕПАНОВА А.Г.	Гуманітарна діяльність ООН в колишній Югославії	68
СИВАК О.В.	Інтереси України в процесі реформування СНД	79
НАТРОШВІЛІ Р.Н.	Грузія в сучасній економічній інтеграції країн СНД	83
КОНОНЕНКО К.А.	Стабільні відносини України і ЗЄС –важливий елемент нової архітектури європейської безпеки	90

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА ДИПЛОМАТІЇ

ПОДАЛЯК Н.Г.	Міжнародно-правові засади централізації Ганзи у XIII-XIV століттях	97
ЦІВАТИЙ В.Г.	Зовнішня політика та дипломатія Карла VIII напередодні Італійських воєн (1494-1559) (сторінки історії міжнародних відносин і міжнародного права раннього нового часу)	104
ЗВОНКОВА Г.В.	Розвиток дипломатичних традицій Київської Русі у відносинах України з Туреччиною	113

СЕРГІЙЧУК Б.В.	Спогади Джафера Сейдамета як джерело до українсько-кримськотатарських взаємин у 1917-1918 роках	117
САЛІЙ К.І.	Участь українського православного духовенства у формуванні та здійсненні зовнішньої політики Гетьманщини у другій половині XVII-кінці XVIII ст. (історико-політичний аналіз)	120
СТОРЧАК А.І.	Михайло Драгоманов: від автономної особи – до незалежної держави та «вільної спілки»	125
РУДЮК С.М.	Український військовий аташат у минулому і сьогоденні	132
СЕРГІЙЧУК В.І.	Відносини України з Кубанню в роки національно-визвольних змагань (1917 -1921 рр.)	135
ДАНИЛЬЧЕНКО О.П., РУБЛЬОВА Н.С.	Іноземні дипломатичні представництва і Римсько-католицька Церква в Україні (1920-1930 рр.)	143
ЗАРИЦЬКИЙ О.М.	Деякі аспекти зовнішньополітичної діяльності Президента Чеської Республіки Вацлава Гавела	151
Аль-АТООМ МУХАММЕД	Место и роль Иордании в ближневосточном мирном процессе 80-х годов	158
СКОРОХОД Л.І.	Особливості опозиційних рухів в Аравійських монархіях	165
БІЛОУСОВ М.М.	Гуманітарні питання в зовнішньополітичній діяльності України (історія і сучасність)	170

ДИПЛОМАТІЯ ТА ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ТОЛКАЧ В.С.	Особливості формування спеціальних принципів міжнародного екологічного права як основи міжнародної системи екобезпеки	177
ВЕЛИЧКО В.В.	Формування правових основ економічного співробітництва України і КНР: початковий етап	184
МЕРЕЖКО О.О.	Загальні принципи права як джерело міжнародного права та транснаціонального торгового права	190
КУЧЕРЕНКО С.М.	Конвенція про заборону хімічної зброї і Україна: історичний досвід, сучасний стан і перспективи	193
КОВАЛЬОВА О.Ю.	Невідкладні завдання розробки міжнародного режиму захисту біженців та переміщених осіб	202
ЧЕРЧЕНКО І.П.	Конституційно-правове оформлення зовнішньополітичного механізму Канади	206
ПОДОЙМА Д.Г.	Міжнародний кримінальний суд – необхідний орган міжнародного правосуддя	215
СІКАЧ І.В.	Правова держава: концепція Б.Кістяківського	223

ДИПЛОМАТІЯ: МИСТЕЦТВО ДІЙ, МАЙСТЕРНІСТЬ СЛОВА

ШПАК Н.А.	Принципи побудови, складові та зміст програми «Англійська мова для дипломатів»	233
ІГНАТОВА О.І.	До проблеми вибору методів навчання іноземній мові дорослих – початківців	239
КРИВОНОС П.О.	Створення належних умов для виконання дипломатичними представництвами іноземних держав своїх функцій в державі перебування – обов'язок держави перебування.	244
НОВАК І.В.	Актуальні проблеми розвитку системи протокольної служби України	249
ТИМОШЕНКО Н.Л.	Жінка в офіційному житті: питання протоколу	252
ШЕВЕЛЬ І.П.	Політична свідомість і політична культура: суть, генезис, типологія	257

РЕЦЕНЗІЇ

ГАЙДУКОВ Л.Ф.	Корисний посібник для дипломата *(Рецензія на навчальний посібник: Гуменюк Б.І. Основи дипломатичної та консульської служби. – К., 1998. – 222с.)*	265
КОСТЕНКО Г.Ф.	Гуманітарна інтервенція - нове явище часу *(Рецензія на навчальний посібник: Неліп М.І., Мережко О.О. Силовий захист прав людини: питання легітимності в сучасному міжнародному праві. – К., 1998. – 188с.)*	271
ІЛЮЩЕНКО В.В.	Парламентський контроль в дії *(Рецензія на збірник: Парламентский контроль над военной сферой в новых независимых государствах. – М., 1998. – 133 с.)*	274
ЦІВАТИЙ В.Г.	Зовнішньополітична, дипломатична та торговельна діяльність німецької Ганзи у XII-XVII століттях (проблеми історії середньовіччя і раннього нового часу) *(Рецензія на монографію: Подаляк Н.Г. Ганза: мир торговли и политики в XII – XVII столетиях. – К., 1998. – 202 с.)*	279

ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ООН В КОЛИШНІЙ ЮГОСЛАВІЇ

СТЕПАНОВА А.Г.,
пошукач

Інститут міжнародних відносин
Київського університету
ім. Тараса Шевченка

Забезпечення гуманітарної допомоги уразливим групам населення, біженцям і переміщеним особам займало важливе місце у системі заходів ООН по врегулюванню кризи у колишній Югославії. Координація гуманітарної діяльності ООН здійснювалася Управлінням Верховного комісара ООН у справах беженців (УВКБ), яке було призначене провідною гуманітарною установою Об'єднаних Націй у колишній Югославії[1]. На УВКБ покладалося завдання вироблення концепції дій Організації у сфері подання допомоги, визначення гуманітарних пріоритетів, консолідація і управління діяльністю гуманітарних установ ООН (ЮНІСЕФ, ВООЗ, СПП), Міжнародного Комітету Червоного Хреста та інших міжнародних неурядових організацій.

За деякими даними, вже в грудні 1991 року приблизно півмільйона осіб в зоні конфлікту потребували невідкладної гуманітарної допомоги. УВКБ, керуючись положеннями резолюції Генеральної Асамблеї 46/182 "Укріплення координації в області надзвичайної і гуманітарної допомоги", яка містила концепцію Консолідованих міжустановчих закликів (КМЗ), у грудні 1991р. і травні 1992р. підготувала і випустила КМЗ щодо колишньої Югославії, які визначали необхідні ресурси для забезпечення гуманітарних потреб населення, що постраждало внаслідок конфлікту. Резолюція 46/182 Генеральної Асамблеї визначила також підходи ООН щодо гуманітарної політики Організації, які базувалися на основі принципів гуманності, нейтралітету і об'єктивності, надання допомоги на прохання країни, що постраждала при повній повазі суверенітету, територіальної цілісності і національної єдності держав[2].

Нарощування бойових дій на Балканах поставило на порядок денний Організації питання вироблення теоретичних засад гуманітарної діяльності Організації у колишній Югославії. Зважаючи на затяжний характер кризи, УВКБ виступило із ініціативою проведення

міжнародної зустрічі по питанням гуманітарної допомоги жертвам конфлікту в колишній Югославії. На цій зустрічі, яка відбулася 29 липня 1992 року у Женеві, було затверджено План гуманітарної дії, запропонований Верховним комісаром ООН у справах біженців Садако Огатою. План містив 7 головних елементів, які визначали принципи гуманітарного втручання Організації: дотримання прав людини і норм гуманітарного права, превентивний захист, забезпечення гуманітарного доступу до осіб, які потребують допомоги, заходи по спеціальним гуманітарним потребам, заходи тимчасового захисту і надання притулку, матеріальна форма допомоги, створення сприятливих умов для повернення переміщених осіб і біженців.

9-16 серпня 1992р. на території, що була охоплена збройним протистоянням, працювала Міжустановча Місія ООН. Перед Місією, дії якої координувалися УВКБ спільно із Департаментом із гуманітарних питань Секретаріату ООН (ДГП), було поставлено завдання оцінити гуманітарну ситуацію в колишній Югославії і визначити приблизний об'єм ресурсів, необхідних для здійснення допомоги. Місія прийшла до висновку, що кількість осіб, що потребують гуманітарної допомоги різко зросла і на момент роботи місії сягнула 2,7 млн. На основі результатів роботи місії ДГП у тісному співробітництві із УВКБ та іншими гуманітарними установами ООН виробив КМЗ і Програму дій на період з вересня 1992 року до березня 1993 року. Загальний обсяг необхідних гуманітарних ресурсів, що його було встановлено Міжустановчою місією, перевищував 1 млрд. доларів США. КМЗ визначив, проте, що 434 млн. доларів США є необхідними для досягнення пріоритетних гуманітарних цілей, пов'язаних безпосередньо із відверненням небезпеки, що загрожує життю уразливих груп населення, із використанням гуманітарних каналів системи ООН. Заклик охоплював найбільш невідкладні гуманітарні потреби у продовольчих товарах, житлі і медичному обслуговуванні[3].

Програма дій була розроблена спеціально для того, щоб вирішити проблеми, пов'язані із початком зими, у всіх республіках колишньої Югославії, однак, найбільша увага була приділена Боснії та Герцеговини, де потреби були визнані, як найбільші[4].

КМЗ була випущена Генеральним секретарем ООН 4 вересня 1992 року одночасно в Нью-Йорку і Женеві. Звертаючись із КМЗ до всіх зацікавлених держав, установ і осіб, Генеральний секретар пов'язав забезпечення гуманітарних потреб населення зони конфлікту із створенням сприятливих умов для загального врегулювання військово-політичної кризи і зауважив, що одним із небезпечних аспектів конфлікту у колишній Югославії є навмисна протидія сторін гуманітарним зусиллям ООН і міжнародного співтовариства, що проявляється в створенні перепон для доставлення вантажів із допомогою.

Необхідні фінансові ресурси у відповідності із першопочатковою оцінкою КМЗ були майже в повному об'ємі надані лише на програми і заходи УВКБ. Обсяг донорської допомоги у відповідь на заклик про фінансування інших установ, які займалися оперативною гуманітарною діяльністю в колишній Югославії, був значно меншим і в цьому зв'язку ряд гуманітарних програм ЮНІСЕФ, МПП і ВОЗ не здійснювалися в повній мірі[5]. Більш того, з моменту реалізації Програми дій внаслідок загострення ситуації суттєво зросла кількість осіб, які потребували гуманітарної допомоги. За оцінками УВКБ станом на 18 листопада 1992 року в цілому нараховувалось 3 042 000 біженців, переміщених осіб і інших жертв конфлікту в колишній Югославії, життя яких залежало від захисту і допомоги[6]. Ці дані змусили Генерального секретаря ООН вже в грудні 1992р. зробити висновок, що для забезпечення гуманітарних потреб необхідно залучити додаткові ресурси на суму в 100 млн. доларів США.

Вирішення проблеми обмеженості гуманітарних ресурсів ускладнювалось через протидію сторін щодо перевезення гуманітарних вантажів.

13 серпня 1992р. Рада Безпеки, діючи у відповідності із Главою VII Статуту ООН, прийняла резолюцію 770 (1992), у якій вона закликала держави вжити на національному рівні або через регіональні органи всі заходи для сприяння у координації із ООН доставлено відповідними гуманітарними організаціями допомоги в Сараєво і інші міста Боснії та Герцеговини, які її потребують[7].

Після прийняття резолюції 770 (1992) Ради Безпеки Генеральний секретар запропонував створити регіональні центри зберігання і розподілення у ряді міст в Боснії та Герцеговині. Він також зобов'язав СООНО, коли УВКБ звернеться до них із відповідним проханням, забезпечити охорону автоколон, які пересуваються в регіональні центри УВКБ і в місцеві пункти розподілення[8].

У своїй резолюції 776 (1992) від 14 вересня 1992р. Рада Безпеки схвалила пропозиції Генерального секретаря і розширила у цьому зв'язку мандат СООНО, закрема, для охорони автоколон із гуманітарними вантажами і із звільненими затриманими[9].

До того ж, зважаючи на нестачу ресурсів гуманітарної допомоги, Рада Безпеки 16 листопада 1992 року прийняла резолюцію 787 (1992), в якій закликала всіх міжнародних донорів сприяти зусиллям по наданню надзвичайної гуманітарної допомоги в колишній Югославії і підтримати Консолідований міжустановчий заклик і програму дій щодо колишньої Югославії[10].

У відповідності із рішенням РБ ООН, на всій території колишньої Югославії була створена мережа матеріально-технічного забезпечення і розподілення гуманітарної допомоги та збудовані складські приміщення[11]. До кінця 1992 року ООН надавала допомогу 3 055 000

біженців, переміщених і інших осіб, що постраждали внаслідок війни. Всього з листопада 1991р. по березень 1993р., втрати лише УВКБ у зв'язку з операцією по наданню гуманітарної допомоги в колишній Югославії склали 319,5 млн. доларів США. На березень 1993 року УВКБ створило 24 відділення у колишній Югославії, в яких працювало приблизно 600 міжнародних і місцевих співробітників[12].

Ескалація конфлікту в 1993 році призвела до подальшого загострення гуманітарної ситуації. 11 березня 1993 року Садако Огата доповідала Раді Безпеки, що життя близько 3,8 млн. осіб в колишній Югославії залежить від гуманітарних перевезень. У відповідності із доповіддю Верховного комісара тільки у Боснії та Герцеговині станом на березень 1993р. 2,28 млн. осіб, тобто майже половина населення були бенефіціаріями гуманітарної допомоги від УВКБ ООН, причому ситуація продовжувала погіршуватися. На кінець року кількість осіб, які потребували допомоги, в Боснії та Герцеговині збільшилося до 2,740 млн. чоловік (65% від загальної кількості населення)[13]. Садако Огата також повідомила членів РБ, що найбільшою проблемою здійснення гуманітарних програм ООН є забезпечення доступу до жертв конфлікту, особливо в районі анклавів у східній Боснії та Герцеговині, які контролюються центральним урядом, і наголосила на тому, що страждання невинних людей вимагають негайного припинення ворожих дій.

17 березня 1993р. Об'єднаня Нації підготували наступний КМЗ на період з 1 квітня по 31 грудня 1993р., який оцінював гуманітарні проблеми для колишньої Югославії у 480 млн. доларів США на додаток до 496 млн. доларів США, які вже було використано гуманітарними установами у рамках ООН з листопада 1991 року.

25 березня 1993р. Садако Огата, виступаючи в ролі Голови Робочої групи по гуманітарним питанням МККЮ виступила ініціатором міжурядової зустрічі в Женеві на найвищому рівні для обговорення гуманітарних потреб регіону, враженого війною. У зустрічі, яка зосередилася на питаннях імплементації міжнародної гуманітарної програми ООН, взяло участь 55 держав і ряд міжнародних організацій.

Ця ж тема стала предметом дискусії на засіданнях Робочої групи по гуманітарним питанням МККЮ, які відбулися 16 липня та 8 жовтня 1993р. На засіданнах було визначено обсяги нової КМЗ, яка обгрунтовувала вартість гуманітарних потреб у 696,5 млн. доларів США для допомоги майже 4,26 млн.осіб. КМЗ включала 173,9 млн. доларів США на додаток до потреб КМЗ від 17 березня 1993р. і оцінку нових ресурсів у 522,6 млн. доларів США для січня-липня 1994р. У відповідності із закликом від 8 жовтня бенефіціаріями допомоги ООН повинні були стати 4 259 000 осіб, включаючи 2,74 млн. - у Боснії та

Герцеговині, 800.000 - у Хорватії, 647 00 - у СРЮ, 27 000 - у колишній Югославській Республіці Македонія і 45 000 - у Словенії.

Аналіз ситуаційних доповідей Генерального секретаря ООН дозволяє авторові відмітити, що однією із головних проблем гуманітарного напрямку миротворчої діяльності ООН у колишній Югославії було отримання доступу гуманітарних установ до населення, яке потребувало допомоги. Найбільш складною була ситуація у цьому зв'язку в Боснії та Герцеговині, де всі сторони конфлікту неодноразово у політичних або військових цілях затримували або конфіскували гуманітарні вантажі ООН і, більш того, вдавалися до дій, які загрожували безпеці персоналу СООНО, що виконував завдання охорони гуманітарних автоколон і персоналу гуманітарних установ. Так, протягом 1991-93рр., в ході надання допомоги жертвам конфлікту загинуло 11 співробітників УВКБ[14].

Зважаючи на такі факти і перед лицем збільшення гуманітарних потреб протягом зими 1993/94 років, Верховний комісар у справах біженців 18 листопада 1993р. зустрілася із лідерами боснійських сторін у Женеві. Однією із причин зустрічі було також рішення Генерального секретаря 25 жовтня 1993р. припинити всі гуманітарні конвої у центральній Боснії після того, як загинув водій із складу персоналу УВКБ. Після напружених переговорів 18 листопада сторони у спільній декларації погодилися припинити бойові дії поблизу маршрутів постачання допомоги; створити умови повної і безпечної свободи пересування персоналу СООНО і гуманітарних установ; припинити використання допомоги для військових цілей і звільнити всіх затриманих цивільних осіб у відповідності із принципами Міжнародного червоного хреста і нормами гуманітарного права. Сторони також визнали право УВКБ встановлювати пріоритети гуманітарної допомоги і визначати природу такої допомоги, включаючи визначення необхідних матеріалів, тобто газу та іншого палива для виживання громадянського населення в умовах війни.

19 листопада 1993р. Робоча група по гуманітарним питанням провела в Женеві зустріч, в якій взяли участь донори гуманітарної допомоги та інші зацікавлені держави а також УВКБ, СПП, ЮНІСЕФ, ВООЗ, Міжнародна Організація по Міграції (ІОМ) і Червоний Хрест. Учасники зустрічі переглянули приготування для здійснення гуманітарної допомоги протягом зимового періоду. Верховний комісар у справах біженців заявила, що не дивлячись на запевнення сторін конфлікту у Боснії та Герцеговині, які містилися у Спільній Декларації від 18 листопада, десятки тисяч осіб, що потребують надзвичайної гуманітарної допомоги, позбавлені такої можливості через протиправні дії сторін конфлікту. Садако Огата відмітила також, що гостра гу-

манітарна криза зберігається у Маглаї, Тесан'ї, Східному Мостарі, Горадже і в ряді районів центральної Боснії.

Есколація військових дій в Боснії та Герцеговині у 1993 році призвела до загострення гуманітарної ситуації в зоні бойових операцій конфліктуючих сторін. В результаті цього масштаб і сфера охоплення надзвичайної операції в колишній Югославії досягли безпрецендентного рівня. За свідченням Верховного комісара у справах біженців, гуманітарна операція, яка отримувала широку підтримку з боку СООНО, дозволила надати такий об'єм продовольства, медичної допомоги, побутових предметів і будівельних матеріалів, який був в цілому достатнім для забезпечення безвідкладних потреб в надзвичайній допомозі[15]. Внаслідок збільшення кількості установ-виконавців, здатних виконувати операції в небезпечних умовах, УВКБ вдалося досягти ряд гуманітарних цілей в колишній Югославії. Головні зусилля гуманітарних установ ООН у цьому контексті були спрямовані на надання продовольства і житла, здійснення заходів в секторах водопостачання, каналізації і сільського господарства (шляхом розподілу сім'ям). Більшість практичних заходів було спрямовано на вирішення проблем, викликаних процесом постійного переміщення населення і на надання продуктів харчування і житла особам, що знаходилися в блокованих містах і "безпечних районах"[16]. УВКБ також приділяло велику увагу здійсненню зусиль по допомозі приймаючим сім'ям в Хорватії, Словенії, Македонії і СРЮ в цілях пом'якшення наслідків складного економічного становища[17].

Проте не всі гуманітарні програми вдалося виконати повністю. Так, у доповіді від 3 лютого 1994 року Світова Продовольча Програма (СПП) проаналізувала стан забезпечення вразливих груп населення у колишній Югославії продуктами харчування. У доповіді передбачалося погіршення гуманітарної ситуації навесні 1994 року, оскільки Організації вдалося зібрати ресурси достатні для забезпечення лише 67 відсотків потреби у продовольчих товарах. Наявна нестача продовольства оцінювалася СПП у 145 000 тон вартістю близько 86 млн. доларів США.

Разом з тим у доповіді СПП відмічалося, що не дивлячись на досить низький рівень проходження гуманітарних вантажів до адресатів допомоги, середній об'єм гуманітарних перевезень зростав протягом 6 останніх місяців 1993 року.

Причину такої тенденції автори вбачали в успішній реалізації операції повітряного перевезення гуманітарної допомоги. 3 липня 1992р. ряд провідних держав, зокрема, Канада, Франція, Сполучене Королівство і США у координації з УВКБ і в межах його мандату започаткували цю операцію і забезпечили матеріально-технічну базу її запровадження у рамках операції повітряного перевезення. Літаки

країн-учасниць здійснювали в середньому 15-17 вильотів в день для доставлення продовольства, медичних та інших товарів гуманітарного спрямування. За період дії операції з липня 1992р. до квітня 1995р. вдалося провести 12 320 польотів для перевезення 153 412 метричних тон гуманітарних вантажів в аеропорт Сараєво. 8 квітня після серії атак проти літаків із гуманітарною допомогою на борту операція була припинена.

3 березня 1993р. гуманітарні товари доставлялися у райони, які були закриті для доступу автоколон через бойові дії або відмову сторін співробітничати за допомогою повітряного "бомбардування" недоступних районів гуманітарними вантажами. Такий спосіб було використано Організацією, зокрема, для розблокування гуманітарної кризи в Біхаку 19 серпня 1994 року. У травні 1995 року вдалося доставити біля 20 500 метричних тон допомоги у різні райони Боснії та Герцеговини.

Прогрес у дипломатичних зусиллях ООН у лютому-березні 1994 року, що розпочався підписанням угоди про припинення вогню в Сараєво, центральній Боснії і в районі Мостару, утворенням Боснак-Хорватської федерації, дозволив в цілому підвищити ефективність гуманітарного аспекту діяльності ООН по врегулюванню кризи. На основі оцінки гуманітарної ситуації в колишній Югославії, яка була проведена черговою Міжустановчою місією 18-25 березня 1994 року, УВКБ спільно із ДГП 11 травня 1994 року підготували і випустили КМЗ щодо колишньої Югославії, яка визначала необхідні ресурси на період з 1 липня по 31 грудня 1994р. У відповідності із закликом загальна вартість допомоги для 4 121 500 бенефеціаріїв встановлювалася на рівні 532 070 211 доларів США.

Створення федерації урядом Боснії і боснійськими хорватами дозволило покращити доступ до гуманітарної допомоги в центральній частині Боснії, але в інших районах, таких як анклави Біхач, Сараєво і східна частина Боснії, постачання здійснювалося із перебоями. Продовження конфлікту в Біхачкському анклаві і на півночі Боснії викликав нові напливи біженців в РООН і інші райони Хорватії[18].

У другій половині 1994 року УВКБ і МПП через нестачу ресурсів прийняли спільне рішення про скорочення обсягу продовольчої допомоги по всій території колишньої Югославії із збереженням на попередньому рівні допомоги уразливим групам населення. Так, у лютому 1994р., продовольче постачання УВКБ дозволило задовольнити лише 25% щомісячних потреб населення района Тузли[19]. УВКБ зосередило свою діяльність на постачанні продуктів харчування на доповнення до програм МПП і впроваджувало матеріально-технічне забезпечення повітряних і автотранспортних перевезень, пов'язаних із доставленням гуманітарних вантажів. УВКБ також здійснювало постачання непро-

довольчих товарів (побутові товари і продукти гігієни, матеріали для будівництва). Гуманітарна програма ООН протягом 1994 і 1995рр. включала також забезпечення медичної допомоги, водопостачання і санітарії, роботу з общинами тощо[20].

Відсутність мирного врегулювання в Боснії та Герцеговині та Хорватії не дозволила УВКБ здійснити програми репатріації. Хоча невелика частина біженців повернулася додому самостійно, напруга на грунті етнічних протиріч виключила можливість повернення переважної більшості біженців і переміщених осіб.

Розвиток подій у колишній Югославії протягом завершальних стадій конфлікту неодноразово змушував Організацію змінювати фокус гуманітарної діяльності. Протягом 1994/95 років, особливо після утворення Босняк-Хорватської федерації, ситуація суттєво покращилася у багатьох районах Боснії та Герцеговини, де вдалося відновити комерційну діяльність і промислове сільськогосподарське виробництво. Проте активні бойові дії в областях, суміжних із кордоном між Боснійською Республікою Сербською і Босняк-Хорватською федерацією, зокрема в Сребрениці, Горадже, Сараєво призвели до загострення гуманітарної кризи в зонах збройного протистояння. Разом з тим, Організації вдалося зменшити загальну кількість отримувачів гуманітарної допомоги по лінії ООН у зв'язку із стабілізацією ситуації у Союзній Республіці Югославії, Словенії і колишній Югославській Республіці Македонія. Так, відповідно до КМЗ, виробленого УВКБ і ДГП 1 вересня 1994 року на період до кінця року, запланована кількість бенефіціаріїв гуманітарних товарів ООН становила 2 274 500 осіб. Проте, згідно з оцінкою експертів УВКБ і ДГП, яка відображала погіршення стану громадянського населення у районах конфлікту, існувала необхідність збільшення обсягу допомоги. КМЗ від 1 вересня 1994 року визначив необхідні фінансові ресурси для гуманітарних цілей у розмірі 721 169 025 доларів США на період вересень-грудень 1994р. (порівняно із запланованою на весь 1994 рік сумою 974 014 176 доларів США).

Здійснення Угоди про припинення бойових дій від 1 вересня 1995 року боснійським урядом і боснійськими сербами і розблокування доріг до аеропорту Сараєво дозволили Організації якісно покращити доставлення гуманітарної допомоги. Угода містила також положення про обмін військовополоненими у відповідності із планом МКЧК і про медичну евакуацію потерпілих із Горадже.

Використовуючи відносний спокій протягом терміну дій Угоди, УВКБ завезло автотранспортними колонами і повітрям через аеропорт Сараєво максимально можливу кількість предметів постачання для створення надзвичайного резерва на випадок можливого призупинення сполучення. Такі дії Управління превентивного значення доз-

волили Організації в цілому забезпечити гуманітарне постачання під час чергової ескалації конфлікту після того, як сторони в квітні 1995р. не домовилися про продовження Угоди про припинення вогню. Безумовно, загострення збройного протистояння не могло не позначитися на ефективності гуманітарної діяльності ООН, але Організація продовжувала активне гуманітарне втручання для захисту уразливих і незахищених груп населення.

Встановлення контролю урядових сил над районом Біхача 7 серпня призвело до втечі близько 20 000 жителів Велико-Кладуси і Казіна до Хорватії. Гуманітарні установи ООН надавали їм продовольчу допомогу і здійснювали сприяння в розміщенні організації водопостачання і медичного обслуговування. УВКБ вдалося домовитися із місцевою владою про створення табору для біженців в Купленсько і провести заходи по підготовці до зими. Після нормалізації ситуації в Біхачі, Управління разом із урядом Боснії та Герцеговини почало програму добровільної репатріації, завдяки чому кількість біженців із цього району до березня 1996р. зменшилася до 6 000 чоловік[21].

Захоплення силами боснійських сербів анклавів Сребрениці і Жепа в липні 1995р. викликало втечу 36 000 чоловік в райони Тузли і Зениці. УВКБ знайшло 11 000 місць для їх розміщення в громадських будовах в районі Тузли. На авіабазі в Тузлі УВКБ спільно з СООНО організували продовольчу і непродовольчу допомогу біженцям із Сребрениці.

В кінці липня уряд Боснії та Герцеговини і УВКБ підписали угоду про розміщення біженців в сім'ях, яка передбачала надання обмеженої допомоги 4 500 сім'ям, що прийняли біженців. Після падіння Жепи УВКБ і СООНО створили транзитний табір в Зениці для реєстрації біженців, які прибули, і роздачі гуманітарної допомоги[22].

В умовах різкого зростання гуманітарних потреб колишньої Югославії після травневих подій 1995 року, було видано доповнення до КМЗ від 31 травня з огляду на значне збільшення кількості біженців і переміщених осіб. Цільовий показник КМЗ був збільшений з 470 млн. доларів США до 514,8 млн. доларів США. 20 листопада ООН була вимушена звернутися знову з КМЗ для колишньої Югославії, визначивши мету мобілізації 179,6 млн. доларів США для фінансування в зимовий період гуманітарної допомоги 3,3 млн. особам з січня по квітень 1996р.[23]

Після підписання 21 листопада 1995р. в Дейтоні Загальної рамкової угоди про мир УВКБ продовжувало працювати в якості провідної організації ООН в гуманітарній сфері, і, у відповідності із додатком 7 угоди, йому була доручена розробка і здійснення в тісному контакті із сторонами плана репатріації, який міг зробити можливим упорядковане повернення біженців і переміщених осіб[24]. У цьому зв'язку ООН зосередила свої зусилля в гуманітарній сфері на пошуку і реалізації довго-

термінових рішень в Боснії та Герцеговині, а також - як логічне продовження цієї роботи - в сусідніх країнах колишньої Югославії.

На початку 1996р. було оприлюднено спільний міжустановчий заклик ООН про надання міжнародної допомоги біженцям і переміщеним особам, кількість яких в колишній Югославії на той момент складала близько 3,1 млн. чоловік. У 1996р. сумарні фінансові зобов'язання по Спеціальній операції УВКБ в колишній Югославії склали біля 261,665 млн. доларів США. Операція по реалізації довгострокових рішень Управління передбачала не тільки варіанти репатріації і повернення, але й місцеве розселення біженців і обмежену програму переселення в треті країни[25].

Реалізація програми ООН по вирішенню питання біженців ускладнювалася дією ряду факторів, серед яких слід виділити обмеженість свободи пересування, проблеми політичного характеру, нестача житла і високий рівень безробіття. Втім, УВКБ зробило наголос на необхідності досягнення прогресу в створенні умов для репатріації значної кількості біженців і переміщених осіб. Серед основних ініціатив Управління можна назвати збільшення автобусних маршрутів між районами, що були охоплені військовими діями, і сприяння відвідуванню рідних міст переміщеними особами. І хоча при здійсненні деяких експериментальних проектів ООН як в Хорватії, так і в Боснії та Герцеговині постійно виникали проблеми, Організації вже в першому кварталі 1997 року вдалося зменшити кількість осіб, що потребували планової допомоги, в колишній Югославії до 1,9 млн. чоловік[26].

ПОСИЛАННЯ

[1] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/48/12, стор.34]
[2] Резолюція Генеральної Асамблеї ООН, [A/46/182]
[3] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/47/747, стор.8]
[4] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/47/747, стор.8-9]
[5] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/47/747, стр.9]
[6] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/47/747, стр.9]
[7] Резолюція Ради Безпеки ООН, [S/770 (1992)]
[8] Документ Ради Безпеки ООН, [S/24540]
[9] Резолюція Ради Безпеки ООН, [S/776 (1992)]
[10] Резолюція Ради Безпеки ООН, [S/787 (1992)]
[11] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/48/12, стор.34]
[12] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/48/12, стор.35-36]
[13] Документ Ради Безпеки ООН, [S/49/12, стор.32]

[14] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/49/12, стор.32]
[15] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/49/12, стор.33]
[16] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/49/12, стор. 34]
[17] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/49/12, стор.33]
[18] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/50/12, стор. 32]
[19] Документ Ради Безпеки ООН, [S/1994/333, стор.2]
[20] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/50/12, стор.32]
[21] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/51/12, стор.31]
[22] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/51/12, стор.32]
[23] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/51/12, стор.32-33]
[24] Документ Ради Безпеки ООН, [S/1995/993]
[25] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/52/12, стор.37-38]
[26] Документ Генеральної Асамблеї ООН, [A/52/12, стор.36-37]